

AZ OLASZ FRONT

Conrad vezérkari főnök már első hivatalba lépése (1906) óta szorgalmazta, hogy Ausztria–Magyarország indítsion preventív háborút a vele szemben területi követeléseket támasztó Olaszország ellen. A hármasszövetség két tagja közötti meglehetősen feszült viszony a világháború kitörése előtti években – legalábbis katonai téren – enyhülni látszott. Az olasz vezérkar főnöke, Pollio tábornok őszinte híve volt a német–osztrák–magyar–olasz együttműködésnek, s ennek keretében hajlandó volt csapatokat ígérni a rajnai német balszárny megerősítésére. A megváltozni látszó olasz magatartás természetesen a Monarchia számára is kedvező következményekkel járhatott, hiszen a délnyugati határait biztosító alakulatokat másutt vehette számításba. Pollio azonban – éppen a sarajevói merénylet napján – meghalt, s ezzel az aktív olasz szerepvállalásra vonatkozó minden remény szertefoszlott. A római kormányzat a világháború kitörésekor semlegességi nyilatkozatot tett, majd – kihasználva a Monarchia leköötöttségét – megvetette a lábát Albániában: 1914. október 30-án elfoglalta a stratégiai fontosságú Saseno (Sazani) szigetet, karácsonykor pedig Valona (Vlora) kikötőjét.

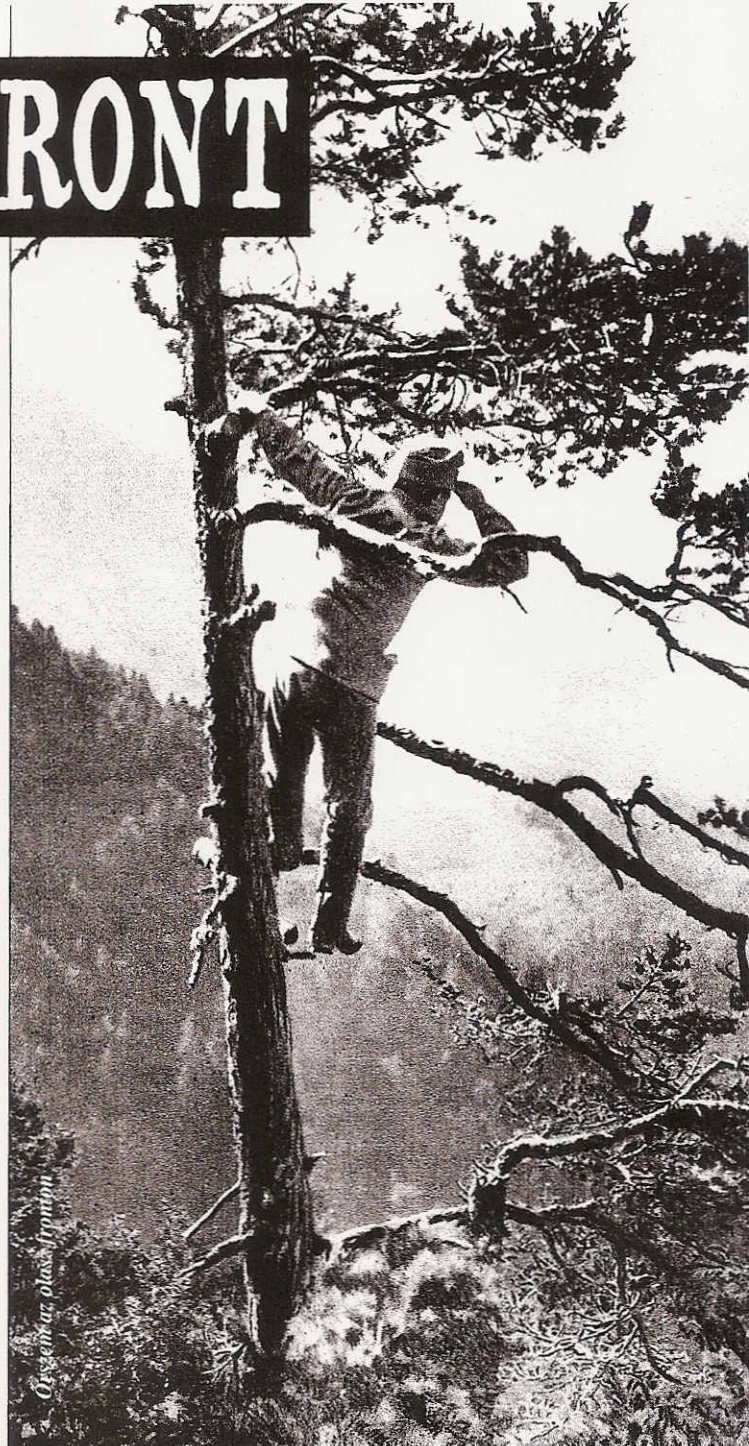
Harmadik front nyílt

Az olasz semlegesség megőrzése volt a maximum, amit a dualista birodalom az adott időszakban célként maga elé tűzhetett, s ezért is magas árat szabtak. Az itáliai irredenta mozgalom jelszava kezdetben a „Trento e Trieste” volt, később azután a kívánságok sora Dél-Tirollal, Isztriával, a dalmát szigetekkel és albániai területekkel bővült. A Monarchia helyzetét gyengítette, hogy német részről jelentős nyomás nehezedett rá: Berlinben szerették volna engedé-

kenységre bírni a bécsi kormányzatot, s ennek megkönnyítésére még bizonyos sziléziai területek felajánlására is hajlandónak mutatkoztak. Mindez azonban hiábavalónak bizonyult: Ausztria–Magyarország nem engedett, az olaszok pedig időközben eldöntötték, hogy az antant támogatásával elégtük ki területi igényeiket. 1915. április 26-án aláírták a londoni titkos egyezményt, amelyben Olaszország kötelezte magát arra, hogy az aláírást követő legrövidebb időn – de legfeljebb egy hónapon – belül teljes haderejével háborúba lép az antanthatalmak ellenségeivel szemben. Ennek fejében birtokba veheti, illetve megtarthatja Trentinót, Dél-Tirolt a Brenner-hágóig, Triesztet, Görzöt és Gradiscát, Isztriát és Dalmáciát a part menti szigetekkel, azonfelül Albániában Valonát és környékét.

Az olasz hadba lépés nehéz helyzetbe hozta a Monarchia hadvezetését. Immáron három fronton volt kénytelen harcolni, holott ezzel az eshetőséggel 1914 előtt nem is számoltak. Conradnak az volt a véleménye, hogy ha a diplomácia nem képes megakadályozni egy ilyen szituáció kialakulását, akkor nem szabad vállalni a háborút. Most azonban – minthogy az olaszokat a május 2-ai gorlicei áttörés sikere sem tántorította el a hadüzenettől – gondoskodni kellett az újabb frontvonal védelméről. Szerencsére a Balkánon 1914 decembere óta nyugalom honolt. A szerb haderő az előző évi harcok következtében nem volt abban a helyzetben, hogy támadólag lépjen fel, a londoni egyezményről kiszivárgott információk hatására pedig kevés késztetést érzett arra, hogy eleget tegyen az antant részéről érkező sürgető felszólításnak: az olaszoknak ígért területek egy részére Belgrádban is igényt tartottak.

A szerbek passzivitását kihasználva a Monarchia hadvezetése szinte a végletekig meg-

Osztrák olasz fronton

1915 tavaszán az Osztrák–Magyar Monarchia ellenségeinek tábora újabb állammal bővült. Olaszország, amelyet 1882 óta szövetségi szerződés fűzött a dualista birodalomhoz, május 4-én felmondta a hármasszövetséget, május 23-án pedig hadat üzent északi szomszédjának. Ez a lépés, amely valósággal megdöbbentette a Monarchia közvéleményét, a felelős döntéshozók számára kevésbé jelenthetett meglepetést: az itáliai szövetséges megbízhatóságában sokan kételkedtek.

gyengíthette a balkáni fronton állomásozó erőit, más csapatokat pedig a keleti frontról vont el. Am így sem akadályozhatta meg, hogy az olasz fél hatalmas túlerővel támadja az osztrák–magyar védők állásait. A két ország közös határa mentén húzódó arcvonalon – melynek főparancsnokságát Jenő főherceg, frissen előléptetett vezéreztetés, az addigi balkáni főparancsnok vette át – a hadviselés feltételei a terepadottságoknak megfelelően eltérőek voltak: az Alpok magas hegyei között lényegesen mostohább körülmények uralkodtak, mint a keleti szakaszon, az Isonzo mentén. A küzdelem súlypontja – a támadó olaszok szándékainak megfelelően – ez utóbbi frontszakaszra helyeződött: a következő két esztendő folyamán (1915 nyarától 1917 nyaráig) az itáliai hadvezetés nem kevesebb mint 11 kísérletet tett az osztrák–magyar védelem áttörésére. A hadtörténelemben isonzói csaták néven ismeretes hadműveletek forgatókönyve általában azonos volt: a rendszerint többszörös túlerőben lévő olaszok sikertelenül, legfeljebb csupán jelentéktelen területnyerésért elkönnyelve támadták a soknemzetiségű Monarchia katonái (közöttük igen sok magyar) által védelt frontvonalat.

Az isonzói csaták sora

Pontosan egy hónappal az olasz hadüzenet után, június 23-án kezdődött az első isonzói csata, amelyben a támadók célja a görzi hídfő és a Doberdó-fennsík elfoglalása volt. A Görz (Gorizia) városa és a tengerpart közötti frontszakaszon mintegy 100 ezer főnyi osztrák–magyar katona a kétszeres (tüzérség tekintetében még annál is nagyobb) fölényben lévő ellenség valamennyi áttörési kísérletét megghiúsította, míg azután az olasz vezérkar főnöke, Cadorna tábornok július 7-én átmenetileg leállította a hadműveletet, melyben a támadók 15 ezer, a védők 10 ezer embert veszítettek. Nem sokat kellett azonban várni a következő próbálkozásra. Alig tíznapos pihe-

nő után, július 17-én újabb támadás indult. Ebben az augusztus 10-éig tartó második isonzói csatában az olaszoknak átmenetileg sikerült elfoglalniuk a Doberdótól északra fekvő Monte San Michelét, ám a stratégiai fontosságú magaslat már másnap újra a védők birtokába került. A véres küzdelem ára

küzdelem felfüggesztésére december 11-én. A csekély területnyerés az olaszoknak 49 ezer emberükbe került, a védők vesztesége ezúttal kb. 25 ezer fő volt.

Miután bebizonyosodott, hogy az olaszok nem képesek döntő áttörést kieroszakolni, 1916 elején Conrad elővehette

zérkari főnök személyes viszonya ebben az időben az előző évi balkáni hadjárat következményeként a mélyponton volt. Falkenhayn a verduni „vérszivattyú” megvalósításával volt elfoglalva, és a maga részéről nem támogatta sem Montenegro és Albánia megszállását, sem a tervezett dél-tiroli akciót. Így

A Doberdó-fennsík, 1915

ezúttal 42 ezer olasz és 46 ezer osztrák–magyar katona volt.

Az október 18-án kezdődött és november 5-éig tartó harmadik isonzói csatában az olasz 2. és 3. hadsereg az egész isonzói frontszakaszon indított támadást. A fő cél ezúttal is a görzi hídfő és a Doberdó elfoglalása volt. Az elviselhetetlenségig fokozódó olasz tűzérségi tűz és a támadók szűnni nem akaró rohamai, a gyakran kézitusaiba torkolló összecsapások rettenetes veszteségeket okoztak a támadóknál és védőknél egyaránt: a harcok súlyosságát nem kevesebb mint 67 ezer olasz és 42 ezer osztrák–magyar áldozat jelezte. Alig öt nap pihenő után Cadorna újra próbálkozott: november 10-én kezdetét vette a negyedik isonzói csata. Az olaszok 18-ától kezdődően öt napon át lövették Görz városát, miközben újabb és újabb hullámokban támadták a doberdói állásokat. Támadások és ellentámadások követték egymást, de a védők kitartottak. Végül csupán a téliesre forduló időjárás kényszerítette a támadókat a

régóta dédelgetett tervét. Már vezérkari főnöki kinevezése előtt, 1903 és 1906 között, a bozoni 8. hadosztály parancsnokaként foglalkoztatta egy Dél-Tirolból kiinduló, délkeleti irányban végrehajtott támadás gondolata. Most elérkezettnek látta az időt a megvalósításra. A viszonylag szűk frontszakaszon végrehajtott áttörés után a támadóknak ki kellett jutniuk a Pó-alföldre, így lehetségessé vált volna az Isonzónál harcoló olasz erők bekerítése. Ez a döntő győzelem – Conrad várakozásai szerint – feltétlenül kikapcsolta volna Olaszországot a hadviselő felek közül.

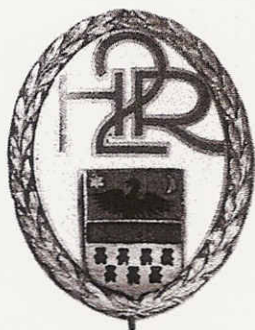
Gondot okozott azonban a rendelkezésre álló erők csekély volta. Az akció sikere ugyanis feltételezte, hogy a Dél-Tirolban zajló fő támadással egyidejűleg az Isonzó-fronton is sikerül lekötöni az ottani olasz egységeket. Mindehhez azonban Conradnak nem volt elég hadosztálya, német kollégája, Falkenhayn pedig ezúttal elzárkózott a segítségnyújtástól. Az osztrák–magyar és a német ve-

zután Conrad kénytelen volt lemondani az Isonzó menti támadásról, ami lehetővé tette az olaszoknak, hogy – megfelelő információk birtokában – átcsoportosíthassák erőiket a veszélyeztetett frontszakaszra.

A nagy havazás jelentősen hátráltatta a felkészülést, ezért a támadás időpontja május közepére toldott. Előbb azonban még el kellett háritani az olaszok menetrendszerű áttörési kísérletét: 1916. március 11. és 16. között, az ötödik isonzói csatában Cadorna újra hiába próbálkozott a Monte San Michele elfoglalásával. Ezúttal már mindkét fél a várható nagy összecsapásra tartalékolta erőit: ezt mutatja az áldozatok viszonylag csekélyebb száma (kb. 2-2000 fő).

A május 15-én megindult támadás – a kedvezőtlen előjelek dacára – lassan, de biztosan haladt előre. Az olaszok szívós védekezését leküzdve sikerült áttörni az első két védelmi vonalat. Június 4-én azonban a keleti fronton megindult a Brusilov-offenzíva, amely arra kész-

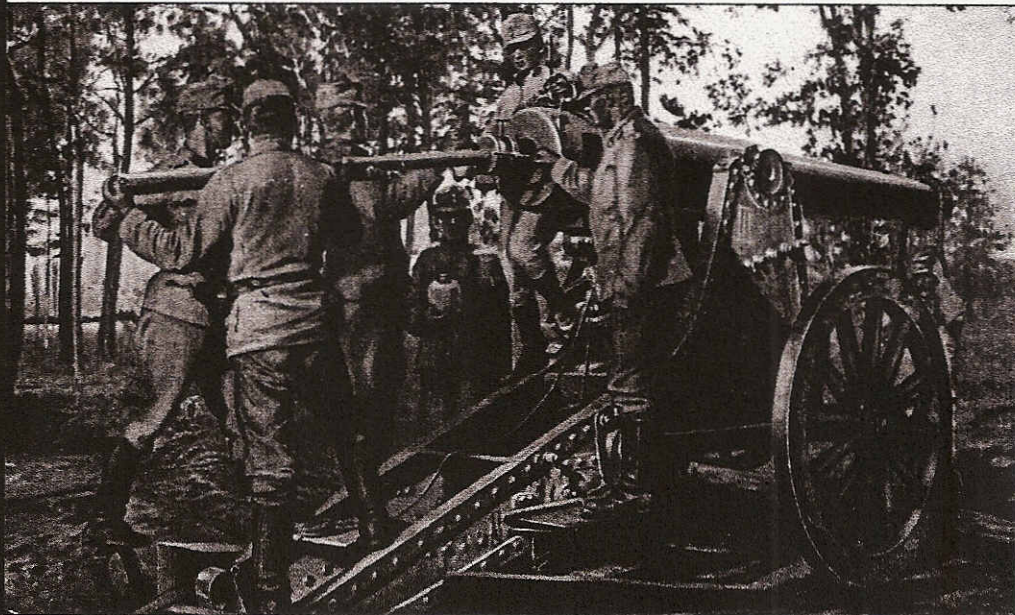
Első világháborús alakulatjelvények

tette Conradot, hogy 9-én, illetve 11-én egy-egy hadosztályt Dél-Tirolból az orosz frontra irányítsa át. Ilyenformán az olasz fronton a támadás kifelé fordult, és június 17-én végleg leállt. A mintegy 200 ezer főnyi erővel végrehajtott akció egy hónap alatt 5000 halottat, 23 ezer sebesültet, 14 ezer beteget

vel augusztus 16-ára sikerült csak a frontot stabilizálni. Osztrák–magyar oldalon az érzékeny területi veszteségekhez további 42 ezer főnyi ember-vesztés is járult, míg az olaszoknak a siker ezúttal 51 ezer emberükbe került.

Az év hátralévő részében az olaszok még további három al-

val, 2200 löveggel és 1000 aknavetővel rendelkezett. Velük szemben Borojevics 5. hadserege csupán 165 ezer puskát, 1400 löveget és mintegy 500 aknavetőt tudott kiállítani. A június 4-éig tartó harcok során az olaszok északon elfoglalták a Kuk-magaslatot, délen pedig néhány kilométert sikerült elő-

Nehéztüzérségi ágyú töltése

és 2000 hadifoglyot, mindösszesen tehát 44 ezer főnyi veszteséget követelt, miközben kitűzött célját nem érte el. Ebben kétségkívül közrejátszott a tehermentesítő orosz támadás, ám ennek elmaradása esetén sem valószínű, hogy a döntő áttörés sikerrel járhatott volna.

Az osztrák–magyar offenzíva elhárítása után Cadorna figyelme újfent az isonzói front felé fordult. Célja a görzi hídfő végleges megszerzése volt, s erre az időközben a keleti frontra történt kényszerű átcsoportosítások által szintén meggyöngyített 5. osztrák–magyar hadsereggel szemben komoly esélye nyílt. 1916. augusztus 6-án hajnalban az olasz 3. hadsereg Tolmeintől a tengerig átfogó támadást kezdett (hatodik isonzói csata). Ennek során a XI. hadtest megszállta a kulcsfontosságú Monte San Michélet, ami után a védők nem csupán a görzi hídfőt, de a Doberdói-fennsíkot is kénytelenek voltak feladni, és kelet felé visszavonulni. A sebtében ide szállított tartalékok segítségé-

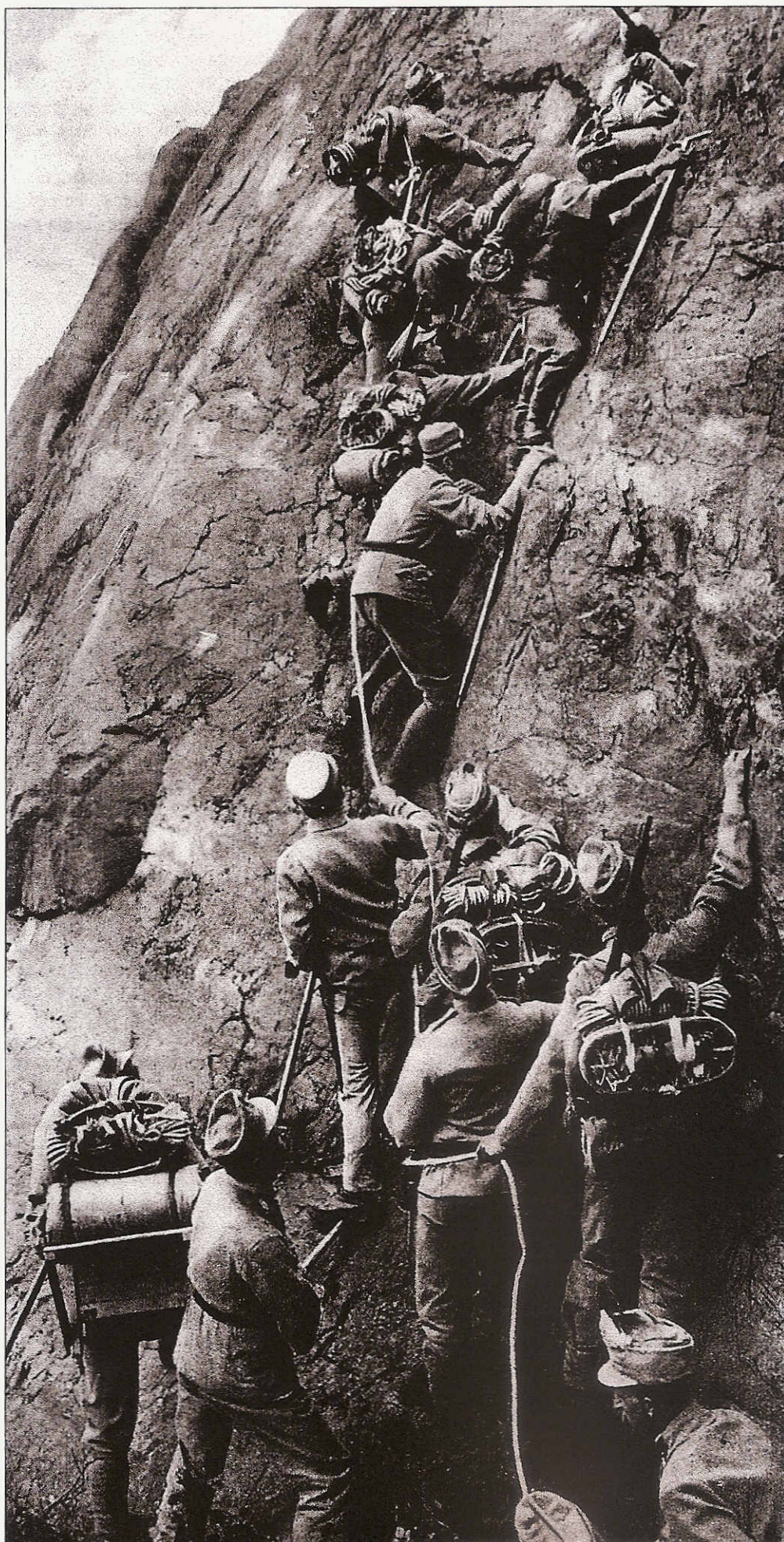
kalommal kísérelték meg az egyre gyengülő osztrák–magyar védelmet az Isonzó mentén áttörni. Az időközben bekövetkezett román hadba lépés miatt a védekezés legnagyobb részét ellátó 5. osztrák–magyar hadsereg – Svetozar Borojevics vezérezredes, az „isonzói orosz-lán” parancsnoksága alatt – aligha számíthatott erősítésre. A támadók ennek ellenére a hetedik (szeptember 14–17.), sem a nyolcadik (október 9–12.), sem pedig a kilencedik (október 31.–november 4.) isonzói csatában nem tudtak felmutatni számottevő sikereket, miközben veszteségeik elérték a 15 ezer, 25 ezer, 29 ezer, azaz összesen a 69 ezer főt. Ez idő alatt a védők nem kevesebb mint 100 ezer embert veszítettek. Ezután mintegy hat hónapos hadművelési szünet következett. 1917. május 12-én vette kezdetét a tizedik isonzói csata. Az erőviszonyok az olaszoknak kedveztek: Aosta herceg altábornagy 3. hadserege és Capello altábornagy goriziai hadserege együttesen mintegy 280 ezer puska-

rejutniuk Trieszt irányában. A szerény sikerek ezúttal is iszonyú veszteségekkel jártak együtt: 36 ezer halott, 96 ezer sebesült és 27 ezer fogoly, azaz mintegy 159 ezer fő volt az ár. Ugyanezek a mutatók az osztrák–magyar oldalon: 7300 halott, 45 ezer sebesült és 23 400 fogoly, összesen 75 700 fő.

Caporetto sem eredményez áttörést

Bár a harcok súlypontja továbbra is az Isonzónál volt, Cadorna Tirolban sem mondott le az áttörésről: június 10. és 25. között a Hétközség- (Sette Comuni) fennsíkon próbálkozott. Különösen az Ortigara-csúcs körül bontakozott ki heves küzdelem. Az olaszok 23 ezer főt veszítettek, de a csúcs osztrák–magyar kézen maradt. Ezt követően az olasz vezérkari főnök – kihasználva a keleti fronton zajló Kerenszkij-offenzíva hatását – hatalmas erőt (51 gyalog-, 2 és fél lovashadosztályt) vont össze az Isonzónál. Boro-

jevicsnek kezdetben csupán 20 és fél, később az erősítésekkel is csak 29 hadosztálya volt. Augusztus 18-án az olasz tüzérség mindent elsöprő ágyúzásával megkezdődött a tizenegyedik isonzói csata. Az ellenség nyomásának engedve augusztus 23-án az osztrák–magyar hadsereg-főparancsnokság a Bainsizza-fennsík kiürítése mellett döntött. Ezzel Borojevics védelmi vonalának északi sarkpontja a Monte San Gabriele lett, melyet az ott harcolók csak a Monte del Harco (a halál hegye) néven emlegettek. A hegy elvesztése az egész görzi front összeomlásával fenyegetett, ezért a védők utolsó erejük megfeszítésével harcoltak. Az olaszoknak szeptember 4-én átmenetileg sikerült megvetniük a lábukat a csúcson, ám az önfeláldozóan harcoló védők helytállásának köszönhetően a Monte San Gabriele osztrák–magyar kézen maradt. A harcok mérlege iszonyú volt: 40 ezer halott és 108 ezer sebesült az olasz oldalon, 10 ezer halott, 45 ezer sebesült, 30 ezer eltűnt és 20 ezer beteg az osztrák–magyar oldalon. A Monarchia hadvezetése ugyanakkor tisztában volt azzal, hogy a teljesen kivérzett 5. hadsereg újabb olasz támadást már nem bírhat ki.

A súlyos helyzetre való tekintettel a Conradot 1917 tavaszán beosztásában felváltó Arz von Straussenburg gyalogsági tábornok német segítségért folyamodott, amelyet – tekintet nélkül a nyugati fronton folyó nehéz védelmi harcokra – ezúttal meg is kapott. A 6 német és 5 osztrák–magyar hadosztályból újonnan felállított 14. német hadsereg von Below német gyalogsági tábornok parancsnoksága alatt az Isonzó felső folyásánál, Flitsch és Tolmein között tehermentesítő támadásra kapott parancsot. Október 24-én a támadóknak Karfreitnél (Caporetto) sikerült áttörniük az olasz állásokat. A tizenkettedik isonzói csata, más néven a caporetói áttörés minden tekintetben különbözött a korábbi isonzói csatáktól: ezúttal az osztrák–magyar fél volt a tá-

Őrsékváltás a Dolomitokban

madó, első ízben harcoltak ezen a fronton német kötelékek, első ízben alkalmaztak harci gázt. Az áttörés sikere a támadókat is meglepte. November 10-én az 14. német, az 1. és 2. osztrák–magyar Isonzó-hadsereg elérte a Piave folyót. Itt azután az előrenyomulás megrekedt: a Cadorna helyére kinevezett új olasz vezérkari főnöknek, Armando Diaz tábornoknak sikerült megakadályoznia, hogy az üldözők menetből átkeljenek a folyón. December 2-án az osztrák–magyar hadvezetés az offenzíva megszüntetése mellett döntött. A caporettoi áttörés a központi hatalmak egyik legsikeresebb közös hadművelete volt az első világháború folyamán: a jelentős észak-olaszországi terület megszállása mellett a támadó koalíció 70 ezer fős veszteségével szemben a védők 10 ezer halottat, 30 ezer sebesültet és 293 ezer foglyot, valamint hatalmas mennyiségű hadianyagot veszítettek.

A siker közvetve hozzájárult a háború befejezésének további elődázásához, mivel felcsillanította Olaszország végleges legyőzésének hiú reményét. A valóság ezzel szemben az volt, hogy a megvert olasz hadsereg újjászervezése és megerősítése az antantszövetségek segítségével viszonylag rövid idő alatt végbement. Mindez azzal a következménnyel járt, hogy a dél-nyugati fronton az erőviszonyok még a korábbinál is kedvezőtlenebbül alakultak az Osztrák–Magyar Monarchia szemszögéből. A soknemzetiségű birodalom egyre inkább lerongyolódó, kimerült és halálosan fáradt katonái egy jóval korszerűbben felszerelt, kipihent, a korábbinál is nagyobb túlerőben lévő hadsereggel álltak szemben, amelynek olasz hadosztályait angol és francia hadosztályokkal egészítették ki. Ilyen helyzetben aligha lehet másnak, mint bűnös felelőtlenségnek minősíteni, hogy a Monarchia hadvezetése 1918 nyarán támadó hadműveletre vállalkozott. Az elképzelés az volt, hogy a párhuzamosan megindított nyugati német támadás támogatásaként a lehető legtöbb antant-erőt kell lekötöni az olasz fronton. A tervezett támadásnak

nem volt igazi súlypontja, mivel az egymással rivalizáló két hadseregcsoport-parancsnok, Conrad és Borojevics egyaránt magának akarta a „dicsőséget”.

Az összeomlás

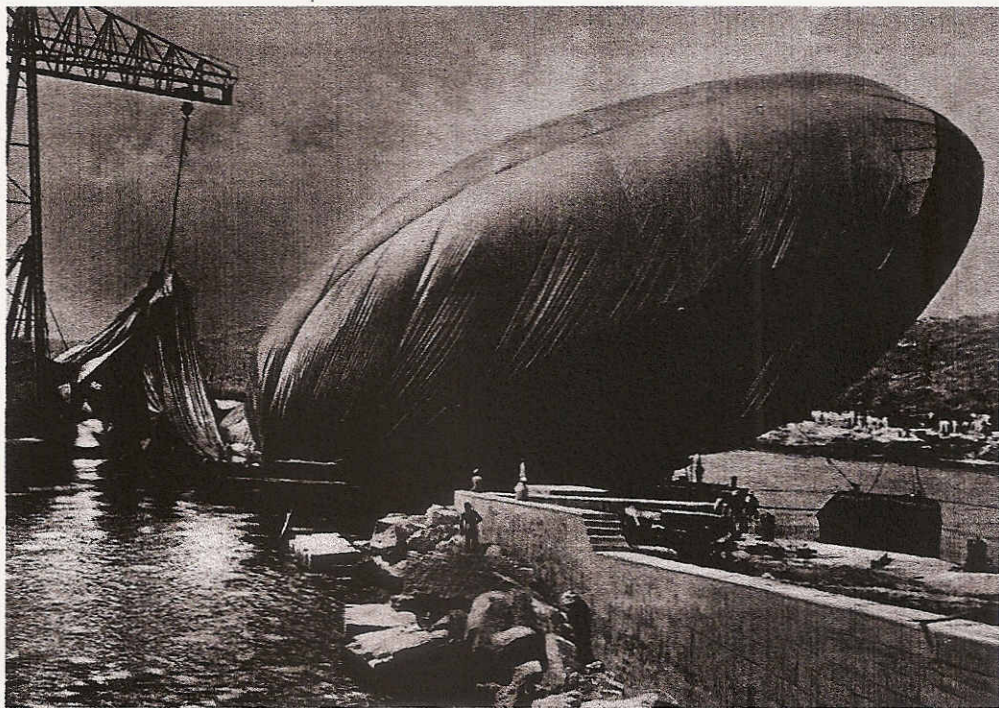
Az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó nagyszabású támadó hadművelete 1918. június 15-én kezdődött. Feleslegesnek bizonyult azonban a csapatok minden hősiessége: a szinte azonnal fellépő lőszerhiány, az elégtelen tüzérségi támogatás, az ellátási zavarok, a katonák kimerültsége eleve kilátástalanná tette a vállalkozást. Hiába kelt át 4 osztrák–magyar hadtest a Piavén, hiába vetette meg a lábát a folyó nyugati partján, állásait tartani nem lehetett képes. Július 6-ára, mikor az értelmetlen akciót végre leállították, a vereség teljes volt. Álljanak itt

pályája végére ért. Így nem lehetett már része a Monarchia katonai összeomlásában sem.

A nyári offenzívában győztes olaszok természetesen tisztában voltak a szemben álló hadsereg nehéz helyzetével, mégsem siettek a döntő támadás megindításával. Diaz tábornok csak antantbeli szövetségeseinek sürgetésére határozta el magát csapatai megindítására. Amikor október 24-én (kerek egy esztendővel a caporettoi áttörés után) a két angol és egy francia hadosztállyal megerősített olasz 4., 8., 10. és 12. hadsereg végre támadásba lendült, a Monarchia állami keretei már a felbomlás állapotában voltak, ami természetesen erősen kihatott a katonák harci moráljára is. Ezzel együtt a védők (közöttük sok ezer magyar honvéd) erejük végső megfeszítésével harcoltak a Monte Grappánál, a Montellónál, a Papadopoli-

fegyverszünetéről. Az asztal túlsó oldalán ülők azonban megadást követeltek: az ellenségeskedés azonnali megszüntetését, demobilizálást, minden megszállt terület kiürítését, visszavonulást a Brenner-hágóig, teljes mozgásszabadságot és megszállói jogokat a Monarchia egész területére. Alkunak nem volt helye: Weber a vezérkari főnök utasítására a feltételeket elfogadta. Az osztrák–magyar hadsereg-főparancsnokság azonban ekkor már elkövette valószínűleg utolsó baklövését a világháború folyamán: Arz tábornok még a fegyvernagyvást rögzítő dokumentum aláírása előtt értesítette a hadseregparancsnokságokat az ellenségeskedések azonnali megszüntetéséről. Az olasz fél viszont – arra hivatkozva, hogy saját csapatai tájékoztatásához 24 órára van szükség – ragaszkodott a megállapodás november 4-én

Lelőtt olasz léghajó

a veszteségadatokat: elesett 11 643, megsebesült 80 582, megbetegedett 24 508, eltűnt 25 527 fő. Összesen 142 260 ember.

A súlyos kudarcnak személyi következményei is lettek: IV. – osztrák császárként I. – Károly felmentette beosztásából Conrad von Hötzendorfort. A dualizmus utolsó évtizedeinek talán legvitatottabb megítélésű hadvezére ezzel katonai

szigetnél. Mindhiába. Október 30-án a front kettészakadt, a vittorio-venetói csata elveszett.

Ami még hátravolt: az összeomlás. Viktor Weber von Webenau gyalogsági tábornok, a Monarchia hadseregének teljhatalmú megbízottja október 30-án lépte át az olasz vonalat, majd Padova mellett, a Villa Giustiban felhatalmazásának megfelelően tárgyalni kívánt a

délután 3 órakor történő életbe léptetéséhez. A Monarchia katonai vezetése ezek után már sikertelenül próbálta tudatni saját parancsnokaival a változást. Ennek következtében a világháború utolsó napján nem kevesebb mint 360 ezer, fegyverét már levert osztrák–magyar katona esett hadifogságba.

 POLLMANN FERENC